

адресата; (б) намір / прагнення / бажання доставити задоволення адресату; (в) позитивне ставлення до адресата” [4, 64]) підпорядковується соціальній цілі (умовити адресата прийняти пропозицію мовця) опосередковано через перлокутивну ціль доставити задоволення адресату, зробити йому приємне.

Отже, інтеграція ТМА і ТМД, зокрема, уточнення понять цілі та дії, дає змогу створити модель ієрархічної системи якісно різних цілей, що детермінують висловлювання. На відміну від поширеної, але позбавленої динамізму, обмеженої моделі опису мовних явищ, яку можна сформулювати як “від форми до функції”, запропонована модель відкриває нові можливості для дослідження функціонування мовних одиниць крізь призму діади “ціль – засіб”, для вивчення механізмів детермінації мовного відбору факторами “мікропрагматики”, що відносяться до особистісної сфери мовця і слухача, тобто для розкриття характеру залежності між потребами, мотивами, цілями, бажаннями, почуттями, емоціями комунікантів, з одного боку, і формою та змістом продукованих ними висловлювань – з іншого.

Список скорочень

ТМА – теорія мовленнєвих актів

ТМД – теорія мовленнєвої діяльності

Література та джерела

1. Аллен Дж. Ф., Перро Р. Выявление коммуникативного намерения, содержащегося в высказывании: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике.– Вып. 17: Теория речевых актов.– М.: Прогресс, 1986.– С. 322–362.
2. Восканян Г. Р. Интеракционный анализ диалогических текстов // Семантика и прагматика единиц языка в тексте.– Л.: ЛГПИ, 1988.– С. 26–34.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознательность. Личность // Избранные психологические произведения: В 2-х т.– М.: Педагогика, 1983.– Т. 2.– С. 94–231.
4. Мищенко В. Я. Комплимент в речевом поведении представителей англоязычных (британской и американской) культур: Дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина.– Х., 2000.– 201 с.
5. Николов Л. Структуры человеческой деятельности: Пер. с болг.– М.: Прогресс, 1984.– 176 с.
6. Паршин П. Б. Интенции в коммуникации // Общественные науки за рубежом: Реферативный журн.: Сер. 6. Языкознание.– М.: ИНИОН, 1991.– № 2.– С. 23–30.
7. Почепцов О. Г. Основы прагматического описания предложения.– К.: Выща шк.; Изд-во при Киев. гос. ун-те, 1986.– 115 с.
8. Тарасов Е. Ф. Речевое воздействие: методология и теория // Оптимизация речевого воздействия.– М.: Наука, 1990.– С. 5–18.
9. Edmondson W. Spoken discourse: A model for analysis.– London; New York: Longman, 1981.– 217 p.
10. Hailey A. The Money Changers.– Corgi Books, 1991.– 544 p.

Статтю подано до редколегії
06.05.2008 р.

УДК 811.111'42:811.111'27

Л. В. Мудрик – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри практики англійської мови Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Функціонування привітальних висловлень в англomовному дискурсі

*Роботу виконано на кафедрі практики англійської
мови ВНУ імені Лесі Українки*

Стаття присвячена вивченню комунікативної природи англійського привітального мовленнєвого акту та аналізу його функціональних і лексико-синтаксичних особливостей. Привітальні висловлення аналізуються з

© Мудрик Л. В., 2008

позицій теорії ввічливості, пропонується семантична класифікація привітань та виділяються їх основні синтаксичні моделі.

Ключові слова: привітальні висловлення, мовленнєвий акт, комунікативна інтенція, іллокутивна сила, перлокутивний ефект, стратегії позитивної/негативної ввічливості.

Mudryk L. V. Functioning of Congratulatory Utterances in English-Speaking Discourse. The article deals with the study of the communicative nature of the English congratulatory speech act as well as with the analysis of its functional, lexical and syntactic peculiarities. Congratulatory utterances are considered from the standpoint of politeness theory, semantic classification of congratulatory utterances is given and their main syntactic models are distinguished.

Key words: congratulatory utterances, speech act, communicative intention, illocutionary force, perlocutive effect, positive and negative politeness strategies.

Розвиток мовознавчої науки на сучасному етапі характеризується підвищеним інтересом лінгвістів до проблем комунікації та дискурсивної поведінки її учасників. Сучасні дослідження мови вирізняються антропоцентричною зорієнтованістю, зокрема зверненням до комунікативно-прагматичного аспекту її функціонування.

У зв'язку з активною глобалізацією комунікативних процесів, яка передбачає численні міжнародні контакти, нагальним стає дослідження комунікативно-функціональних і семантичних особливостей мовленнєво-етикетних висловлень, а саме привітань, що є контактовстановлюючими формами міжособистісного спілкування.

Хоча привітальні мовленнєві акти неодноразово згадувалися у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці (Н. Д. Арутюнова, Т. В. Булигіна, А. Вежбицька, Дж. Остін, Г. Г. Почепцов, Дж. Серль, Н. І. Формановська, К. Bach, Р. М. Harmish, Th. Ballmer, W. Brennenstuhl, В. Fraser, G. Leech та ін.), їх комунікативна й семантична природа залишається невисвітленою, що зумовило **актуальність теми дослідження.**

Метою статті є аналіз специфіки функціонування привітальних висловлень із притаманним їм комплексом комунікативно-прагматичних та власне мовних вимірів в англomовному дискурсі.

У вивченні привітань як фрагмента вербальної поведінки важливе місце займає дослідження його в площині теорії мовленнєвих актів (ТМА), яка виділяє іллокутивний рівень основним об'єктом. ТМА відносить привітання до різних класів. Проаналізувавши наявні погляди про місце привітальних висловлень у системі мовленнєвих актів, які значно відрізняються залежно від концептуальної настанови їх автора, ми вважаємо правомірним віднести привітання до етикетного перформативу, оскільки воно є одночасно одиницею мовленнєвого етикету і здійсненням мовленнєвої дії. Вимовляючи (*Я вітаю вас – I congratulate you,* – мовець здійснює дію привітання.

Привітальні висловлення відіграють значну роль в організації спілкування представників англomовного соціуму. Англійський мовленнєвий етикет передбачає привітання з нагоди таких свят, як Різдво і Новий рік, та з іншими небуденними подіями в особистому й родинному житті людей: дні народження, одруження, обрання на посаду і т. ін. Приводом для привітання можуть також слугувати певні досягнення чи успіх адресата, наприклад успішне складання важливого екзамену, перемога у спортивних змаганнях тощо. Поздоровлення сприяють установленню й підтриманню гармонійних стосунків між мовцем і адресатом. Їх основною соціальною функцією є зміцнення солідарності між комунікантами.

У нашій статті вітальний мовленнєвий акт трактується як одиниця мовленнєвого етикету і як елемент у дискурсивній структурі офіційного (професійно-ділова сфера спілкування) і неофіційного (побутова сфера спілкування) діалогу.

Проаналізуємо функціонування привітань у діалогічних контекстах побутової і професійно-ділової сфер спілкування й спробуємо виявити їх прагматичні характеристики.

1. "Hullo, Jannie baby!"

"Why, Linda! However did you get here?"

"I ran into Bart and he told me. **Congratulations.** You've got a wonderful guy there". She bent and kissed Jan warmly" (D. Cusack, p. 272).

Цей діалогічний фрагмент ілюструє здійснення привітального мовленнєвого акту в неофіційній ситуації спілкування. Лінда, випадково дізнавшись від Барта, що він і Джейн одружилися, вітає Джейн із цією знаменною подією в її житті. Щирість привітання підтверджується очевидною

відсутністю корисливих мотивів у мовця (Linda), яка намагається підбадьорити безнадійно хвору Джейн. Про щирість цього привітання свідчать також такі слова автора: “*She bent and kissed Jan warmly*”. Привітання тут виражене за допомогою іменника *congratulations*, утвореного від перформативного дієслова *congratulate*, а також прикметником *wonderful* з позитивною емотивною оцінкою.

2. “*Lord Henry came over and examined the picture. It was certainly a wonderful work of art, and a wonderful likeness as well.*”

“*My dear fellow, I congratulate you most warmly*”, he said. *It is the finest portrait of modern times. Mr. Gray, come over and look at yourself*” (O. Wilde, p. 107).

Іллокутивна ціль привітання у цьому випадку – емоційно вплинути на художника Безіла Холу-орда, схвалюючи його майстерність. Вітальний мовленнєвий акт виражений тут перформативним дієсловом *congratulate* в поєднанні з інтенсифікатором позитивної оцінки – прислівником *warmly* в найвищому ступені, а також прикметником *fine* з позитивною емотивною оцінкою в найвищому ступені в атрибутивній позиції. Комунікативна інтенція цього мовленнєвого акту підсилюється вживанням вокативи *my dear fellow*.

На відміну від попередніх прикладів, наступний містить привітання в офіційній ситуації спілкування.

3. “*There was a silence. Andrew raised his eyes prepared for kindly satire. Abbey was looking at him with a queer expression on his ruddy face.*

“*Doctor Manson*”, he said at length, “*you are the first candidate in this examination hall, who had ever told me something original, something true, and something which I did not know. I congratulate you. Andrew turned scarlet again*” (A. Cronin, p. 210–211).

У цьому прикладі привітальний мовленнєвий акт містить позитивну оцінку творчих здібностей лікаря-початківця Ендрю Менсона під час складання екзамену на здобуття медичного ступеня члена Королівського терапевтичного товариства. Виходячи із загальної пресупозиції діалогу, екзамен на здобуття медичного ступеня члена Королівського терапевтичного товариства є дуже складним, і Ендрю довелося докладати неймовірних зусиль, щоб його скласти. Іллокутивна ціль привітання полягає в похвалі адресата, яка підсилюється паралельними конструкціями, що базуються на градації: *told me something original, something true, and something which I did not know*. У цьому прикладі, як і в попередньому, привітання виражене експліцитно, тобто перформативним дієсловом *congratulate* у першій особі однини теперішнього часу активного стану.

Значний інтерес викликають нестандартні вживання привітань, при яких “ознаки перформативної і денотативної ситуацій вступають у конфлікт, в одному висловленні поєднуються протилежні оцінки однієї і тієї ж ситуації” [1, 109]. Наприклад:

“*You can dine with me tonight, Dorian, can't you?*”

He shook his head. “*Tonight she is Imogen,*” he answered, “*and tomorrow night she will be Juliet*”.

“*When is she Sibyl Vane?*”

“*Never*”.

“*I congratulate you*” (O. Wilde, p. 143).

У цьому діалогічному контексті закоханий Доріан Грей відмовляється пообідати з лордом Генрі, тому що поспішає до театру, де виступає його кохана Сибіла Вейн. Але оскільки вона, зі слів Доріана, ніколи не буває сама собою, лорд Генрі іронічно вітає його з цим здобутком. У цьому випадку привітання має іронічний ефект. Тут порушується максима істини Г. П. Грайса і включається в дію максима іронії Дж. Ліча.

Як свідчать наведені приклади, ядерним елементом мовленнєвого акту привітання є перформативне дієслово *congratulate* або утворений від нього іменник *congratulations*.

Іллокутивна властивість дієслова *congratulate* полягає у самій його дефініції. Словник A. S. Hornby “Oxford Learner’s Dictionary of Current English” визначає дієслово *congratulate* як: **congratulate** v. – to tell smb that one is pleased about smth happy or fortunate that has come to him [3, 179]. Словникова дефініція дієслова *congratulate* практично така ж сама у словнику Macmillan English Dictionary: **congratulate** v. – to tell someone you are pleased about their success, good luck or happiness on a special occasion [6, 291]. Згідно зі словником Longman Dictionary of Contemporary English дієслово *congratulate* означає: **congratulate** v. – to tell someone that you are happy because they have achieved something or because something nice has happened to them [5, 326].

Отже, у привітанні актуалізується семантична диференційна ознака дієслова *congratulate* – “привітати, висловити радість”, яка міститься в усіх його словникових дефініціях.

Аналіз наведених прикладів дає змогу зробити висновок, що основною комунікативною інтенцією (іллокутивною силою) привітання є прагнення мовця викликати в адресата певні позитивні емоції, тобто вплинути на його емоційну сферу. Перлокутивний ефект привітання полягає в позитивній реакції адресата на привітання мовця.

У процесі функціонування привітальних висловлень яскраво проявляється принцип увічливості, описаний американським дослідником прагматики мовлення Дж. Лічем та сформульований у відомій теорії “лінгвістичної ввічливості” П. Браун і С. Левінсона.

Принцип ввічливості, за теорією Дж. Ліча, розкривається в шести максимах (тактовності, великодушності, схвалення, скромності, згоди, симпатії), дотримання яких сприяє створенню доброзичливої атмосфери, приязного тла для реалізації комунікативних стратегій [4]. Аналіз ілюстративного матеріалу показав, що привітальні мовленнєві акти функціонують за дотримання здебільшого трьох етикетних максим: тактовності, схвалення та симпатії, суть яких полягає у максимальному вивіщуванні образу співбесідника.

За теорією П. Браун і С. Левінсона, кожен із комунікантів має соціальне обличчя – позитивне та негативне. Позитивне обличчя – це цілісні уявлення людини про себе, а також бажання, щоб інші учасники комунікації сприймали її такою, якою вона сама себе уявляє, і, відповідно, високо оцінювали і схвалювали її саму, її мету та прагнення [2, 61]. Негативне обличчя – це прагнення людини не відчувати перешкод у своїй діяльності, реалізувати право на особисту недоторканність, на свободу дій та свободу від примусу [2, 61]. Залежно від того, яке обличчя адресата – позитивне чи негативне – мовець прагне зберегти, він використовує, відповідно, стратегії позитивної чи негативної ввічливості. Стратегії позитивної ввічливості спрямовані на зменшення загрози позитивному обличчю адресата, а стратегії негативної ввічливості – на зменшення загрози негативному обличчю адресата.

На наш погляд, привітальні висловлення віддзеркалюють вибір мовцем стратегій як позитивної, так і негативної ввічливості. Позитивні стратегії ввічливості проявляються в тому, що мовець намагається виразити симпатію, доброзичливе ставлення до адресата та солідарність із ним. Висловлюючи привітання, мовець виявляє увагу та прихильність до адресата, прагне насамперед викликати в нього позитивні емоції, зробити йому приємне, принести радість та задоволення. Отже, привітальні висловлення виступають ефективними стратегіями позитивної ввічливості, стратегіями “зближення”, створення гармонійних стосунків із адресатом та солідарності з ним.

Негативні стратегії проявляються у відсутності тиску на адресата з боку мовця. Використовуючи привітання як стратегію негативної ввічливості, англомовні комуніканти демонструють делікатне ставлення до “особистісної сфери” адресата. Вітаючи, мовець враховує інтереси адресата, підкреслює його індивідуальність та самодостатність і тим самим висловлює свою повагу до адресата та підтримує його бажання бути незалежним.

Таким чином, принцип ввічливості спричиняє вживання привітань для підтримання позитивної тональності спілкування. Поряд із виконанням функції позитивного впливу на адресата, привітальні висловлення виступають засобом скорочення соціальної дистанції і зміцнення солідарності між мовцем та адресатом.

У мовному оформленні привітання як своєрідної одиниці встановлення контакту зі співрозмовником беруть участь лексико-синтаксичні засоби.

Залежно від семантики й лексичного наповнення досліджуваних висловлень ми виділили ядерні та периферійні привітання з диференціацією перших на власне поздоровлення, комунікативно складні (комплексні) привітання, вітальні кліше та власне побажання.

Під ядерними ми розуміємо такі вітальні висловлення, у яких індикатор ілокутивної сили виражений експліцитно перформативними дієсловами *congratulate*, *wish* або утвореними від них іменниками *congratulations*, *wishes*, або імпліцитно – вітальні кліше.

Ядром власне привітань є перформативне дієслово *congratulate* або утворений від нього іменник *congratulations*. Наприклад: “*I congratulate you*” (*J. Galsworthy*, p. 209). “*Congratulations to you both*” (*A. Christie*, p. 190).

Ядерними елементами комунікативно складних (комплексних) привітань, тобто привітань із побажаннями, є два перформативних дієслова: *congratulate*, *wish* або два утворених від них іменники

congratulations, wishes. Наприклад: “*I congratulate you and wish you a full share of happiness in the coming season*” (L. Carroll, p. 607). “*Congratulations and all good wishes on your birthday*” (L. Carroll, p. 238).

У вітальних кліше такі ядерні елементи імплікуються. Наприклад: “*A merry Christmas to everybody!*” “*A happy New Year to all the world*” (Ch. Dickens, p. 92). “*Many happy returns!*” (J. Joyce, p. 204).

У власне побажаннях ядерним елементом є перформативне дієслово *wish* або утворений від нього іменник *wishes*. Наприклад: “*I wish you and all your party a very happy New Year!*” (L. Carroll, p. 238). “*Hearty good wishes to you for the New Year!*” (G. Gissing, p. 131).

До периферійних належать оказіональні, ситуативні вітальні висловлення, індикатор іллокутивної сили яких контекстуально зумовлений і виражений інтонацією. Наприклад: “*My dear Lil, I am really delighted at your immense success; the most brilliant telegrams have appeared in the papers here on your performance in Peril. You have done what no other artist of our day has done, invaded America a second time and carried off new victories...*” (O. Wilde, p. 54).

У цьому прикладі висловлення *I am really delighted at your immense success* має іллокутивну силу привітання завдяки контексту. Метою мовця в цьому випадку є визнання, схвалення і позитивна оцінка здібностей адресата, захоплення його талантом. Привітання тут виражене не прямо, а опосередковано, через твердження про стан мовця.

Таким чином, ядерні привітання є вираженням прямого мовленнєвого акту, а периферійні – непрямого.

Згідно з нашими спостереженнями, для оформлення ядерних привітальних висловлень використовуються певні синтаксичні моделі.

Мінімальною експліцитно вираженою формою ядерних привітань є однокомпонентна модель висловлення, що складається з іменника *congratulations*, утвореного від перформативного дієслова *congratulate*: Vperf. → Nperf., де Vperf. – перформативне дієслово *congratulate*, а Nperf. – іменник *congratulations*, утворений від перформативного дієслова *congratulate*. Наприклад: *Congratulations!*

Розширенням цієї моделі є двоконпонентна модель привітального висловлення: Nperf. + Prop., де Prop. – пропозиція. Наприклад: *Congratulations on your son's birthday!* У даному прикладі Nperf. – *congratulations*, Prop. – *on your son's birthday*.

Найбільш поширеною експліцитно вираженою формою ядерних привітань є трикомпонентна модель висловлення: Prn_{pers 1} + Vperf. + Prn_{pers 2}, що складається з перформативного дієслова і його валентно зумовлених актантів: актанта, що відповідає мовцю, та актанта, що позначає слухача. Наприклад: *I congratulate you!* У цьому прикладі перформативне дієслово *congratulate* виражене формою теперішнього часу (Present Indefinite) активного стану (Active Voice) дійсного способу (Indicative Mood), актант мовця – особовим займенником 1-ї особи однини *I*, актант слухача – особовим займенником 2-ї особи однини *you*.

Розширенням цієї експліцитної ядерної моделі привітання є чотирикомпонентна модель: Prn_{pers 1} + Vperf. + Prn_{pers 2} + Prop., до якої додається третій актант – уведена предикатна структура, тобто пропозиція. Наприклад: *I congratulate you very much on your Tuesday night talk.* У цьому прикладі параметри перформативного дієслова і перших двох актантів – такі ж самі, а третій актант, тобто пропозиція, виражений іменним словосполученням *on your Tuesday night talk*.

Таким чином, як свідчать наведені приклади, ядерним елементом усіх привітань є перформативне дієслово *congratulate* або утворений від нього іменник *congratulations*. Причому чим більш етикетного характеру набуває перформативне висловлення, тим більш можливе опущення актантів (відсутність першого і другого актантів, пропозиції, одночасна відсутність першого, другого і третього актантів).

Перспективний напрям подальших досліджень вбачаємо в аналізі поздоровчих привітальних у когнітивному аспекті. Досить перспективним є також дослідження невербальних характеристик привітань та вивчення впливу гендерного фактора на їхнє функціонування у мовленні представників англомовного соціуму.

Література

1. Почепцов Г. Г. Нестандартное употребление перформативных высказываний // Коммуникативно-прагматические и семантические функции речевых единств: Сб. науч. тр.– Калинин, 1980.– С. 106–111.
2. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage.– Cambridge: Cambridge University Press, 1987.– 355 p.

3. Hornby A. S., Cowie A. P. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English.– Oxford; London, etc.: Oxford University Press, 1980.– 1037 p.
4. Leech G. N. Principles of Pragmatics. – New York: Longmans, 1983.– 250 p.
5. Longman Dictionary of Contemporary English.– New ed.– London: Pearson Education Limited, 2003.– 1949 p.
6. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners.– London: Macmillan Publishers Limited, 2002.– 1692 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Christie A. The Body in the Library.– London: Fontana/Collins, 1973.– 191 p.
2. Cronin A. J. The Citadel.– Moscow: Higher School Publishing House, 1964.– 486 p.
3. Cusack D. Say No To Death.– Kyiv: Dnipro Publishers, 1976.– 381 p.
4. Dickens Ch. A Christmas Carol // Dickens Ch. Christmas Books.– London; New York: Scribner, 1980.– P. 83–107.
5. George Gissing and H. G. Wells. Their Friendship and Correspondence.– London, 1961.– 487 p.
6. Galsworthy J. The Man of Property.– Moscow: Progress Publishers, 1974.– 364 p.
7. Letters of James Joyce.– Vol. 2.– London, 1966.– 954 p.
8. The Letters of Lewis Carroll.– Vol. 1.– London, 1979.– 1112 p.
9. Selected Letters of Oscar Wilde.– Oxford, 1979.– 423 p.
10. Wilde O. The Picture of Dorian Gray // Selections from Oscar Wilde.– Vol. 1.– Moscow: Progress Publishers, 1979.– P. 77–347.

Адреса для листування:

Луцьк, просп. Волі, 11/5.

Тел. (8-0332) 79-98-66 (сл.); 72-45-90 (дом.)

Статтю подано до редколегії

21.04.2008 р.

УДК 80

С. Е. Пастухова – кандидат филологических наук, доцент кафедры преподавания романо-германских языков Севастопольского национального технического университета

Семантико-синтаксические и прагматические свойства консекютивных интенциональных высказываний с союзным наречием therefore (на материале научно-технических текстов)

Работу выполнено на кафедре преподавания романо-германских языков СНТУ

Статья посвящена семантико-синтаксическим и коммуникативно-прагматическим свойствам консекютивных интенциональных высказываний с союзным наречием therefore, які досліджуються з точки зору комунікативного й когнітивно-прагматичного підходу до вивчення дискурсних сентенціальних логіко-прагматичних зв'язків, реалізованих цим консекютивом.

Ключові слова: концепт облігаторності, значення облігаторних аргументів, интенціональність.

Pastuchova S. E. Semantic, Syntactic, and Pragmatic Characteristics of Consecutive Intentional Utterances with Conjunctive Adverb Therefore. The article deals with semantic, syntactic and pragmatic characteristics of utterances with consecutive therefore. Conjunctive potential and its characteristics are studied on the levels of complex sentences and discourse from the point of view of cognitive linguistics.

Key words: concept of obligatory, meaning of necessity arguments, intentionality

Союзное наречие therefore входит в ряд консекютивных союзов и союзных наречий английского языка (thus, hence, consequently, so, so that), семантико-синтаксические и прагматические свойства которых в полной мере раскрываются на материале научно-технических текстов. Данная статья посвящена исследованию интенциональных консекютивных высказываний в плане их семантико-синтаксической и логико-прагматической организации. Будучи одним из наиболее репрезентативных